LUND UNIVERSITY

Människohandel för sexuella ändamål: om tolkning och tillämpning av 4 kap. 1 § brottsbalken

Underlagsrapport 2024:6

Sonnsjö Andersson, Anna

2024

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

Link to publication

Citation for published version (APA):
Sonnsjö Andersson, A. (2024). *Människohandel för sexuella ändamål: om tolkning och tillämpning av 4 kap. 1 § brottsbalken: Underlagsrapport 2024:6*. Jämställdhetsmyndigheten. https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/l3iblrhz/underlagsrapport-2024-6-människohandel-för-sexuella-ändamål.pdf

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Ospecificerad

General rights
Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.
• Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
• You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
• You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: https://creativecommons.org/licenses/

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Download date: 11. Nov. 2026

JÄMSTÄLLDHETS MYNDIGHETEN

Underlagsrapport 2024:6

MÄNNISKOHANDEL FÖR SEXUELLA ÄNDAMÅL: OM TOLKNING OCH TILLÄMPNING AV 4 KAP. 1 A § BROTTSBALKEN

Beställd från Anna Sonnsjö Andersson

Jämställdhetsmyndigheten publicerar flera olika typer av rapporter. Underlagsrapporter från externa forskare eller aktörer som fungerar som ett kunskapsunderlag är en typ av rapport.

Jämställdhetsmyndigheten
Göteborg, april 2024
Underlagsrapport 2024:6
Dnr: ALLM 2023/37

Har du frågor om denna publikation, kontakta:
Annika Karlsson, Analys och Uppföljning
Telefon 031-392 90 00

INNEHÅLL

Förord **4**

Sammanfattning **5**

1. Introduktion **6**

1.1 Tidigare studier 7
1.2 Utgångspunkter för analyserna i studien 8
1.3 Underlag och studiens omfång 10

2. Lagstiftningen **11**

2.1 Det kriminaliserade området enligt 4 kap. 1 a § BrB 11
2.2 Människohandelsbrottets tre moment 13
2.3 En komplex regel 15

3. Brottsutredningen **16**

3.1 Offer för människohandel för sexuella ändamål är ofta särskilt utsatta 16
3.2 Handläggningen av människohandelsärenden 17
3.3 Människohandelsoffer har rätt att kräva inkomsten från prostitutionen 18

4. Domstolsprövningen **19**

4.1 Utmaningar i rättstillämpningen 19
4.2 Omständigheter som kan bidra till att beviskravet är uppfyllt 25
4.3 Orsaker till att gärningspersonen döms för koppleri i stället för människohandel 27

5. Avslutning **29**

Källförteckning **32**

Litteratur 32
Offentligt tryck 33
Myndighetsrapporter 33
Rättsfall 33
Övriga referenser 34

FÖRORD

Den här rapporten utgör ett underlag till Jämställdhetsmyndighetens fördjupade uppföljning av det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Rapporten innehåller en rättsvetenskaplig analys av brottet människohandel för sexuella ändamål och är skriven av Anna Sonnsjö Andersson, doktorand i straffrätt vid Lunds universitet.

Analysen visar bland annat att det finns både bevissvårigheter och tolkningsproblem vid prövningen av människohandel för sexuella ändamål. De slutsatser som framförs i rapporten är rapportförfattarens egna och författaren ansvarar för rapportens innehåll.

Göteborg, april 2024

Peter Vikström,
Avdelningschef

SAMMANFATTNING

I studien genomförs en rättsvetenskaplig analys av brottet människohandel för sexuella ändamål i 4 kap. 1 a § brottsbalken. Analysen fokuserar på rättstillämpningen i tingsrätt och hovrätt. Undersökningsmaterialet består av samtliga domar där åtal väckts för människohandel för sexuella ändamål enligt 2018 års bestämmelse och där saken prövats i domstol under perioden 2018-01-01 – 2023-11-01. Totalt har 14 mål analyserats. I elva mål prövades åtalet både av tingsrätt och hovrätt. I tre mål prövades åtalet endast i tingsrätten. I studien har även inkluderats information och material som berör hur människohandelsärenden handläggs hos Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten.

Analysen visar att det föreligger bevissvårigheter vid prövningen av människohandel för sexuella ändamål. Dessa svårigheter rör främst de så kallade *otillbörliga medlen* och gärningspersonens *exploateringssyfte*. Därtill råder det oklarhet i rättstillämpningen i fråga om vad som utgör en *handelsåtgärd* och innebörden av rekvisitet utsatt belägenhet. Vad gäller det sistnämnda är det oklart vilken grad av utsatthet som krävs hos offret för att domstolen ska anse att offret har varit i en *utsatt belägenhet*. Analysen visar även att det är en utmaning för åklagaren att beskriva och precisera den brottsliga gärningen på ett ändamålsenligt sätt, mot bakgrund av att det ofta rör sig om ett flerdelat och utdraget händelseförlopp som utspelat sig i olika länder.

För att uppnå det straffrättsliga beviskravet krävs det att åklagaren lägger fram bevisning i relation till alla tre led i människohandelsbestämmelsen (*otillbörligt medel – handelsåtgärd – exploateringssyfte*). Det är viktigt att åklagaren förklarar otydligheter i händelseförloppet och för bevisning om maktrelationen mellan parterna och om offrets utsatthet. Denna bevisning behöver föras på ett detaljerat sätt och inte enbart fokusera på generella omständigheter.

I studien betonas att människohandelsoffer kan vara särskilt utsatta, i synnerhet om de är migranter. Detta behöver beaktas under brottsutredningen och i domstolsprövningen. Det är även viktigt att människohandelsoffer får information om sin rätt att kräva att få inkomsterna från prostitutionsverksamheten som gärningspersonen kan ha tagit.

Rättstillämpningen vid åtal för människohandel för sexuella ändamål är komplex. Det är därför viktigt att värna och vidareutveckla den specialistkompetens som redan finns inom de brottsbekämpande myndigheterna. Framöver bör fokus ligga på ett kompetenshöjande arbete i rättskedjans samtliga led parallellt med framtagande av stödmaterial och rättsliga vägledningar som beaktar människohandelsbrottets särskilda omständigheter, så som att offret ofta är migrant och att brottsligheten ofta utspelar sig i olika länder. Det vore även önskvärt att Riksåklagaren driver människohandelsmål till Högsta domstolen så att vägledande avgöranden meddelas och förutsägbarheten i rättstillämpningen kan öka.

1. INTRODUKTION

Vid införandet av straffansvar för människohandel för sexuella ändamål år 2002 avsåg lagstiftaren fånga upp vad som beskrevs som ett hänsynslöst och cyniskt utnyttjande av personer. Människor, oftast kvinnor, rekryterades och transporterades inom ett land eller mellan länder genom användande av tvång eller någon annan otillbörlig påverkan för att senare bli utnyttjade sexuellt.[1] Statliga utredningar har därefter betonat att brottsligheten handlar om en kränkning av individens människovärde och rätt att få bestämma över sitt liv och sin kropp.[2]

Den kriminaliserade gärningen utgörs av att gärningspersonen lurar offret eller utnyttjar offrets utsatthet. Ett vanligt tillvägagångssätt är att en gärningsperson tar kontakt med en kvinna i hennes hemland under förespeglingen att hon ska få komma till Sverige och få ett bättre liv. Det kan röra sig om löften om giftermål, eller att hon ska få ett arbete. Ofta utnyttjar gärningspersonen att offret lever under svåra förhållanden och inte har några andra verkliga eller godtagbara alternativ än det gärningspersonen erbjuder. Ibland är kvinnan medveten om att det handlar om prostitution men har blivit försäkrad av gärningspersonen om att hon kommer få behålla en viss del av inkomsten. Väl i Sverige visar det sig att gärningspersonen ljugit och när kvinnan då befinner sig i gärningspersons våld, många gånger utan sina identitetshandlingar, andra kontakter i landet och utan att kunna språket, utnyttjar gärningspersonen situationen genom att på olika sätt förmå henne att sälja sexuella tjänster. Vanligt är att den enskilda kvinnan inte får behålla någonting av pengarna, eller i vart fall en mycket liten del.

Den svenska kriminaliseringen av människohandel finns i 4 kap. 1 a § brottsbalken (BrB) och bygger på den internationella definitionen av människohandel, vilken Sverige har åtagit sig att kriminalisera och lagföra.[3] Detta innebär dels att människohandel måste förbjudas, dels att det måste finnas ett ändamålsenligt arbete med att förebygga och beivra brottsligheten. Regleringen är komplex med flera led och många alternativa rekvisit. Dessutom har den svenska bestämmelsen genomgått ett antal förändringar sedan den infördes, senast år 2018. Tidigare studier visar att det finns brister i arbetet med att utreda och lagföra för brottet.[4] Detta är någonting som Sverige har fått kritik för från internationellt håll.[5]

[1] Prop. 2001/02:124 s. 8.

[2] SOU 2016:70 s. 46.

[3] FN:s konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet och dess tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn (Palermoprotokollet); Europarådets konvention om bekämpande av människohandel (CETS 197); Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/36/EU av den 5 april 2011 om förebyggande och bekämpande av människohandel, om skydd för dess offer och om ersättande av rådets rambeslut 2022/629/RIF.

[4] Se avsnitt 1.2.

[5] Se tex. GRETA:s (Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings) tredje utvärderingsrapport där GRETA kritiserar Sverige med anledning av att så få fall av människohandel

Syftet med studien är att analysera kriminaliseringen av människohandel för sexuella ändamål och att bidra till en fördjupad förståelse för åklagarnas och domstolarnas praktiska hantering av brottet. Den övergripande frågeställningen är *vari ligger komplexiteten i rättstillämpningen vid åtal för människohandel för sexuella ändamål?* I många fall där människohandel för sexuella ändamål prövas i domstol yrkar åklagaren ansvar för koppleri (6 kap. 12 § BrB) i andra hand. En ytterligare frågeställning är därför *vad är orsaken till att domstolen dömer för koppleri i stället för människohandel för sexuella ändamål?*

Studien har genomförts inom ramen för Jämställdhetsmyndighetens fördjupade uppföljning av det jämställdhetspolitiska delmålet att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.[6] Utifrån detta har studien avgränsats till att endast omfatta människohandel för *sexuella ändamål*.[7] Styrande för myndighetens arbete är den nationella strategin om att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, särskilt målsättningen om en effektivare brottsbekämpning.[8] Arbetet mot människohandel för sexuella ändamål bygger alltså på ett antagande om att brottsligheten är vanligt förekommande men att den inte lagförs i tillräcklig utsträckning.[9] I linje med detta har statliga utredningar givits i uppdrag att utreda hur de brottsbekämpande myndigheterna arbetar med människohandelsärenden i syfte att effektivisera utredningarna och öka lagföringen för brottet.[10] Det är mot denna bakgrund den här studien är genomförd.

1.1 Tidigare studier

2013 publicerade Åklagarmyndigheten en rapport om människohandel där människohandelsdomar och ärenden under åren 2009–2012 analyserades.[11] Syftet var att undersöka i vilken mån åtal för människohandel ledde till fällande dom, samt att söka gemensamma förklaringar till utgången i domarna. Undersökningen visade att det är få åtal för människohandel som leder till fällande domar samt att de fall som åtalas som människohandel för sexuella ändamål i stor utsträckning i stället bedöms som koppleri. Vidare identifierades vissa omständigheter som kan bidra till att åklagaren lyckas bevisa att människohandel ägt rum, så som att målsäganden får stöttning under brottsutredningen och att det finns en utredning som kan stödja målsägandens berättelse. Studien resulterade i en checklista för människohandelsärenden.

---

blir föremål för åtal och att det finns få fällande domar för brottet, GRETA(2023)14, Evaluation report Sweden, Third evaluation round, 19 oktober 2023.

[6] Jfr förordning (2017:937) med instruktion för Jämställdhetsmyndigheten. För en beskrivning av detta mål och de övriga delmålen se https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstalldhet/mal-for-jamstalldhet/ [Hämtad 2023-12-28].

[7] Jämställdhetsmyndigheten och Östersjöstaternas råd (CBSS) publicerar parallellt en liknande studie om människohandel för *tvångsarbete* avseende samma tidsperiod, se Johansson, Märta (2024).

[8] Regeringen, En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Skr. 2016/17:10, särskilt s. 120.

[9] Regeringen, En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Skr. 2016/17:10, s. 140 f.

[10] Dir. 2014:128 s. 5 f; SOU 2016:70.

[11] Cardell & Ahlstrand, Människohandel – delredovisning av ett projekt. Domar 2009–2012. Internationella åklagarkammaren i Göteborg, Åklagarmyndigheten, ÅM-A 2013/1731, 2013.

År 2015 publicerade Åklagarmyndigheten en tillsynsrapport där människohandelsärenden åren 2012–2013 granskades.[12] Undersökningen kunde inte visa några framgångsfaktorer som inte redan var kända. Dock kunde slutsatsen dras att framställan till domstol om att förordna målsägandebiträde givits in i för få ärenden. Det kunde även konstateras att fler ärenden än vad som följer av Åklagarmyndighetens föreskrifter[13] hade handlagts av allmänna åklagare i stället för åklagare vid Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet.

Nu nämnda rapporter var inriktade på att gå igenom människohandelsärenden i Åklagarmyndighetens ärendehanteringssystem och analysera domar för att utvärdera om det fanns gemensamma förklaringar till varför åklagaren lyckats få en fällande dom eller inte. Underlaget var dock knapphändigt eftersom människohandelsärenden inleds relativt sällan och inga säkra samband kunde identifierats. Sedan rapporterna publicerats har människohandelsbestämmelsen genomgått en reform.[14] Det finns därför ett behov av att analysera den nuvarande kriminaliseringen av människohandel för sexuella ändamål. Denna studie kompletterar dessutom rapporterna på så sätt att analysen inte söker förklaringar och samband i det underlag som analyseras, utan i stället fokuserar på att fördjupa förståelsen för regeln och synliggöra vari komplexiteten i rättstillämpningen består.

1.2 Utgångspunkter för analyserna i studien

I studien genomförs en rättsvetenskaplig analys av människohandel för sexuella ändamål i 4 kap. 1 a § BrB. Fokus är på tolkningen och tillämpningen av bestämmelsen i avgöranden från tingsrätt och hovrätt. Detta innebär att de resonemang och argument som framkommer i underrättsdomarna analyseras i relation till rättskällorna (lag, förarbeten och praxis). Analysen tar sikte på vilka konkreta omständigheter som påverkar rättstillämpningen. De omständigheter som framkommit ur analysen har exemplifierats i texten med fall som återspeglar det aktuella temat.

Strävan efter en effektivare brottsbekämpning är omstridd eftersom det finns flera målsättningar inbyggt i det straffrättsliga regelverket. Nedan redogörs för vilka hänsynstaganden som gjorts vid analysen med anledning av detta.

Inom straffprocessen finns olika intressen som gör sig gällande och *effektivitet* är ett av dessa. En effektiv process måste dock alltid balanseras mot intresset av en *rättssäker* process.[15] Fler fällande domar för en viss brottstyp kan alltså inte vara eftersträvansvärt i sig självt, om det sker på bekostnad av de rättssäkerhetsgarantier som är en grundbult i rättsstaten och som det är domstolarnas uppgift att upprätthålla.[16]

---

[12] Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Göteborg, Människohandel. Granskning av handläggning av människohandelsärenden under 2012–2013. Tillsynsrapport 2015:2, 2015.

[13] Dåvarande ÅFS 2005:5.

[14] Prop. 2017/18:123.

[15] Jfr Träskman, Brottsoffrets roll i brottmålsrättegången, Nordisk Tidskrift for Kriminalvidenskap, 2009, s. 262–276; Landström, Åklagaren som grindvakt, 2011, s. 31 ff.

[16] Jfr Axberger, Rättspyramiden, SvJT 100 år (festskrift), 2016, s. 291–302. I fråga om strävan efter en effektiv brottsbekämpning av människohandel se även Lernestedt, What Does the Trafficker Do Wrong and Towards What or Whom?, i Haverkamp, Herlin-Karnell, & Lernestedt, (red.), What is Wrong with Human Trafficking?: Critical Perspectives on the Law, 2018.

För fällande dom i brottmål krävs det att domstolen genom den utredning som lagts fram kan komma till slutsatsen att det är *ställt bortom rimligt tvivel* att det är den tilltalade som har gjort sig skyldig till det som åklagaren påstått. Beviskravet är högt ställt och innebär att det ska vara praktiskt taget uteslutet att det gått till på något annat sätt än det som åklagaren gör gällande.[17] Det höga beviskravet följer av oskyldighetspresumtionen, vilket är en grundläggande princip inom straffprocessen.[18] Exempelvis är det inte tillräckligt att en målsägandes berättelse framstår som *mer* trovärdig än den tilltalades. Däremot kan en trovärdig berättelse från målsäganden i förening med vad som i övrigt framkommit i utredningen vara tillräckligt för att det ska vara ställt bortom rimligt tvivel att den tilltalade begått brottet människohandel.[19]

Eftersom det är åklagaren som ska bevisa att den tilltalade begått brott har fokus vid analysen varit på hur åklagaren fört sin talan i relation till människohandelsbestämmelsens krav (rekvisit) samt hur domstolen motiverat sitt avgörande. Analysen har centrerats kring både rättsfrågor och bevisfrågor. Med rättsfråga menas det normativa ställningstagande som domstolen gör i fråga om innebörden av ett visst rekvisit. Det handlar om att domstolen fastställer hur en viss regel ska tolkas och uppfattas. När domstolen tar ställning till bevisfrågor så beslutar domstolen vilka omständigheter och vilket händelseförlopp som rättsreglerna ska tillämpas på.[20] Domstolen behöver alltså ta ställning till vad som innefattas i rekvisiten på ett normativt plan, och samtidigt bedöma om åklagarens bevisning räcker till för en fällande dom. Rättsfrågor och bevisfrågor kan dock vara svåra att skilja åt i praktiken. Ofta samverkar prövningen av vad som är bevisat i ett enskilt fall med ställningstaganden kring vad som är innebörden av en visst rekvisit.

Slutligen kan man i relation till målet om en effektiv brottsbekämpning fråga sig för *vem* brottsbekämpningen ska vara effektiv. I straffprocessen är det staten som gör anspråk på att bestraffa otillåtna handlingar. I fall av människohandel för sexuella ändamål finns det dock vid sidan av staten även ett brottsoffer. Forskning visar att brottsoffers intressen kan variera och behöver inte innebära ett intresse av att få sin förövare dömd för grövsta möjliga brott och till strängaste möjliga påföljd.[21] För det enskilda brottsoffret kan i stället ett mycket viktigt intresse vara att få tillgång till den inkomst från prostitutionen som gärningspersonen tagit.[22] Även detta har beaktats i analysen.

---

[17] I NJA 1980 s. 725 formulerades detta krav för första gången. Se även NJA 2015 s. 702; NJA 2019 s. 347 och NJA 2023 s. 20.

[18] 2 kap. 11 § regeringsformen (1974:152); artikel 6 europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR).

[19] Jfr NJA 2009 s. 447; NJA 2015 s. 702 och NJA 2017 s. 316.

[20] Lindell, Sakfrågor och rättsfrågor, 1987, s. 16 ff; Ekelöf, Edelstam & Heuman, Rättegång. Fjärde häftet, 2009 s. 13 ff.

[21] McGlynn & Westmarland, Kaleidoscopic Justice, Social & Legal Studies, 2019, s. 179–201. Jfr även Andersson & Wegerstad, Straffsystemets janusansikte, i Ganetz, Hansson & Sveningsson (red.), Maktordningar och motstånd, 2022, s. 93–123.

[22] Jfr avsnitt 3.3 samt Europadomstolens dom i Krachunova v. Bulgarien, 28 november 2023, ansökan nr 18269/18.

1.3 Underlag och studiens omfång

Undersökningsmaterialet utgörs av samtliga domar där åtal väckts enligt nu gällande människohandelsbestämmelse för människohandel för sexuella ändamål och där saken prövats i domstol under perioden 2018-01-01 – 2023-11-01. Totalt har 14 mål analyserats. I elva mål prövades åtalet både av tingsrätt och hovrätt. I tre mål prövades åtalet endast i tingsrätten.[23] I materialet förekommer 24 tilltalade för människohandel för sexuella ändamål varav 17 män och sju kvinnor[24], och 14 målsägande varav tio kvinnor och fyra barn (flickor). En kvinna var målsäganden vid två olika tillfällen och förekommer i två mål.[25]

Det underlag som ligger till grund för analysen är litet. Detta innebär att analysen inte ger utrymme för några säkra slutsatser. Eftersom en mängd omständigheter kan ha påverkat varför just dessa fall blev upptäckta av myndigheterna och sedan föremål för domstolsprövning är det inte möjligt att uttala sig om eventuella samband i fråga om varför rättstillämpningen ser ut som den gör. Analysen syftar i stället till att fördjupa förståelsen för kriminaliseringen av människohandel för sexuella ändamål och synliggöra hur denna har tolkats och tillämpats i tingsrätterna och hovrätterna sedan den senaste reformen. Detta är särskilt motiverat då det saknas prejudikat på området. Eftersom Högsta domstolen inte har uttalat sig om hur människohandelsbestämmelsen ska tolkas och tillämpas är det relevant att studera underrätternas rättstillämpning för att på så sätt skapa en bild av det kriminaliserade området. Härigenom kan det synliggöras vari komplexiteten och osäkerheten i rättstillämpningen består. Detta kan i sin tur tjäna som underlag för Riksåklagarens arbete för en enhetlig rättstillämpning och ge indikationer på vilka frågor som det är eftersträvansvärt att driva till Högsta domstolen så att vägledande domar kan meddelas.

Utöver underrättsdomarna har analysen även inkluderat information och material som berör hur människohandelsärenden handläggs hos Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten. Detta för att kunna resonera kring organisatoriska faktorer som kan påverka rättstillämpningen. Det rör sig om material där det framgår hur myndigheterna arbetar med brottstypen samt vägledningar för myndigheternas arbete med brottsoffer.[26]

---

[23] Domarna har identifierats genom sökningar på rättsdatabaserna JP Infonet och Infotorg. I vissa fall har även kontakt tagits med den domstol som dömt i fallet. Några av målen har rört multipel exploatering där även andra exploateringssyften inkluderats i gärningsbeskrivningen av åklagaren. Vidare förekommer andra ansvarsyrkanden, exempelvis för koppleri (6 kap. 12 § BrB), människoexploatering (4 kap. 1 b § BrB), misshandel (3 kap. 5 § BrB) och våldtäkt (6 kap. 1 § BrB).

[24] I de fall den tilltalade var kvinna så var hon åtalad tillsammans med en man. I ett fall rörde dock åtalet att en kvinna begått ett människohandelsbrott tillsammans med en numera avliden man, se Svea hovrätts dom 2020-09-28 i mål nr B 8236–20.

[25] Svea hovrätts dom 2020-06-08 i mål nr B 4045–20 respektive Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2021-06-30 i mål nr B 1345–21.

[26] Detta material har valts ut efter kontakt med och information från Utvecklingscentrum vid Åklagarmyndigheten respektive Polismyndighetens nationella rapportör för människohandel.

2. LAGSTIFTNINGEN

2.1 Det kriminaliserade området enligt 4 kap. 1 a § BrB

Brottet människohandel för sexuella ändamål infördes den 1 juli 2002.[27] Bestämmelsen har ändrats vid olika tillfällen i syfte att göra regleringen mer tydlig och ändamålsenlig. Människohandelsbrottet består av tre led eller moment som samtliga måste vara uppfyllda för att människohandelsbrottet ska föreligga: gärningspersonen ska genom *ett otillbörligt medel* företa *en handelsåtgärd* med offret *i syfte att offret ska exploateras* för visst utpekat ändamål. Bestämmelsen är konstruerad utifrån internationell rätt.[28]

2002 års människohandelsbestämmelse innefattade ett krav på att en nationsgräns skulle korsas.[29] År 2004 utvidgades straffansvaret för människohandel på olika sätt. Kravet på att brottsligheten skulle vara gränsöverskridande utgick och det infördes ett nytt otillbörligt medel: *utnyttjande av någons utsatta belägenhet*. Regeln kompletterades även med en ny handelsåtgärd: att gärningspersonen *vidtar någon annan sådan åtgärd med en person, och därigenom tar kontroll över personen*. Det sistnämnda har sedermera kommit att kallas ”kontrollrekvisitet”. Genom 2004 års ändring utvidgades bestämmelsen till att inte endast omfatta sexuell exploatering utan även syfte att exploatera offret för *krigstjänst, tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd, avlägsnande av organ eller på annat sätt utnyttjas i en situation som innebär nödläge för den utsatte*.[30]

År 2010 genomgick bestämmelsen ytterligare förändringar i syfte att förstärka det straffrättsliga skyddet mot människohandel. Ändringen gällde att det så kallade kontrollrekvisiten utgick eftersom det hade lett till tillämpningssvårigheter.[31] Människohandelsbrottet ändrades år 2018 till den lydelse som är nu gällande. Det huvudsakliga syftet med ändringen 2018 var att förtydliga de otillbörliga medlen och säkerställa ett bättre skydd för barn.[32]

Människohandelsbestämmelsen i 4 kap. 1 a § brottsbalken har följande lydelse.
Den som, i annat fall än som avses i 1 §, genom

1. olaga tvång,
2. vilseledande,
3. utnyttjande av någons utsatta belägenhet som allvarligt begränsar personens alternativ,
   eller

[27] Prop. 2001/02:124.

[28] Särskilt FN:s konvention om gränsöverskridande organiserad brottslighet och dess tilläggsprotokoll Palermoprotokollet, se särskilt art. 3 (a) Palermoprotokollet.

[29] SFS 2002:436.

[30] SFS 2004:406.

[31] SFS 2010:371; prop. 2009/10:152 s. 18.

[32] Prop. 2017/18:123 s. 1.

4. annat sådant otillbörligt medel om det allvarligt begränsar personens alternativ

rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person i syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år.

Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte har fyllt arton år döms för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Är ett brott som avses i första eller andra stycket mindre grovt, döms till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Kriminaliseringen tar sikte på situationer när gärningspersonen otillbörligt påverkar offret (genom olaga tvång, vilseledande, utnyttjande av någons utsatta belägenhet som allvarligt begränsar personens alternativ eller annat sådant otillbörligt medel om det allvarligt begränsar personens alternativ) och utsätter offret för någon av de i regel utpekade handelsåtgärderna (rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot). För straffansvar krävs att gärningspersonen vidtar handelsåtgärden i syfte att offret ska exploateras för visst utpekat ändamål (sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte).

Det är inte själva exploateringen i sig som är central i bestämmelsen utan gärningspersonens *avsikt* att exploatera offret. För straffansvar krävs det inte att faktisk exploatering ägt rum. Detta innebär att prövningen av brottet centreras kring den tidpunkt i händelseförloppet när en handelsåtgärd företas av gärningspersonen (genom ett otillbörligt medel och med exploateringssyfte) och alltså inte kring den efterföljande sexuella exploateringen. Detta är en skillnad i relation till brottet koppleri (6 kap. 12 § BrB) där det straffbara agerandet utgörs av att gärningspersonen främjar eller otillbörligt ekonomiskt utnyttjar en annan persons tillfälliga sexuella förbindelser. Vid koppleribrottet utgörs kärnan i brottsligheten av själva prostitutionsverksamheten och huruvida gärningspersonen främjat denna.[33] Det centrala vid människohandel är i stället den tidpunkt när gärningspersonen vidtar en handelsåtgärd med offret (genom en otillbörlig påverkan och med avsikten att offret sedan ska exploateras).

Om brottsoffret är ett barn krävs det inte att gärningspersonen utövar en otillbörlig påverkan på offret, utan straffansvar kan följa redan när en handelsåtgärd företagits med exploateringssyfte.[34] Därtill gäller genom 2018 års ändring att gärningspersonen inte behöver ha haft uppsåt till att offret var ett barn utan det räcker att gärningspersonen var oaktsam i relation till den omständigheten.[35] Det behöver inte vara en kvalificerad form

[33] Se vidare avsnitt 4.3. Jfr även brottet människoexploatering (4 kap. 1 b § BrB) som tar sikte på när exploatering faktiskt ägt rum (i tiggeri, tvångsarbete eller arbete under uppenbart orimliga villkor) och som är subsidiärt till brottet människohandel.

[34] 4 kap. 1 a § andra stycket BrB.

[35] 4 kap. 1 a § andra stycket BrB.

av oaktsamhet utan det kan räcka med att gärningspersonen misstänkte att personen var under 18 år eller var tveksam till om personen fyllt 18 år.[36]

Innebörden av människohandelsbestämmelsens tre moment utvecklas i nästa avsnitt.

2.2 Människohandelsbrottets tre moment

2.2.1 Otillbörligt medel

Det första momentet i bestämmelsen handlar om gärningspersonens otillbörliga påverkan på offret, vilket kan ske på de i regeln uppräknade sätten. Rekvisitet *olaga tvång* har samma innebörd som i bestämmelsen om olaga tvång i 4 kap. 4 § BrB.[37] Med *vilseledande* menas att gärningspersonen förmedlar en oriktig uppgift till offret, på samma sätt som i bestämmelsen om bedrägeri i 9 kap. 1 § BrB.[38] *Utnyttjande av någons annans utsatta belägenhet* tar sikte på olika situationer när gärningspersonen utnyttjar att offret befinner sig i en beroendeställning till denna eller när gärningspersonen utnyttjar att offret lever under svåra förhållanden.[39] En utsatt belägenhet kan alltså utgöras av maktrelationen mellan offer och gärningsperson och/eller de materiella omständigheter som offret lever under.[40] Med *annat sådant otillbörligt medel* avses att gärningspersonen på annat sätt än vad som redan nämnts bemästrar offrets fria och verkliga vilja.[41]

Genom 2018 års ändring klargjordes att det endast är i relation till två av de otillbörliga medlen – *utnyttjande av någons utsatta belägenhet* respektive *annat sådant otillbörligt medel* – som det finns ett krav på att omständigheterna har varit sådana att offret saknat något annat verkligt eller godtagbart alternativ än att underkasta sig åtgärden. I lagtexten är detta formulerat som att situationen är sådan att den *allvarligt begränsar personens alternativ*.[42]

2.2.2 Handelsåtgärd

Det andra ledet i bestämmelsen handlar om den handelsåtgärd som gärningspersonen vidtar med offret. Med handelsåtgärden *rekrytera* menas att gärningspersonen värvar eller anskaffar en person. Med *transportera* avses att organisera en resa eller att framföra ett transportmedel. *Överföra* tar sikte på olika förfaranden som är ett led i en förflyttning eller en överföring av en person så som att gärningspersonen förmår offret att bege sig

[36] Prop. 2017/18:123 s. 58.

[37] Prop. 2017/18:123 s. 60.

[38] Prop. 2017/18:123 s. 60. Se även NJA 2022 s. 23.

[39] Prop. 2017/18:123 s. 57.

[40] För en analys av hur brottsoffrets utsatthet konstrueras genom samhälleliga strukturer och rättsliga diskurser se Andersson, Trafficking in Human Beings: Vulnerability, Criminal Law and Human Rights, i Kouvo & Pearson (red.), Feminist Perspectives on Contemporary International Law, 2011, s.177–191; Andersson, Vara till salu. Utsatthet vid människohandel – individer, strukturer och diskurser, Tidskrift för genusvetenskap nr 4, 2009, s. 29–45.

[41] Prop. 2017/18:123 s. 57.

[42] Prop. 2017/18:123 s. 57.

någonstans. Med *inhysa* åsyftas att gärningspersonen ger tillfälligt eller permanent boende åt offret. *Tar emot* innebär att gärningspersonen tar emot eller övertar offret.[43]

Att det är *genom* ett otillbörligt medel som handelsåtgärden behöver vidtas innebär att det måste finnas ett orsakssamband mellan gärningspersonens påverkan på offret och den handelsåtgärd som gärningspersonen utsätter offret för. Vid många händelser som behandlas i ett straffrättsligt sammanhang kan det finnas flera orsaker till att någonting händer, så även vid människohandelsbrottet. Generellt är det för straffansvar tillräckligt att gärningspersonens agerande varit en bidragande orsak till den följd som anges i en viss straffbestämmelse. Det behöver inte varit den enda orsaken.[44]

2.2.3 Exploateringssyfte

Det tredje momentet i regeln handlar om gärningspersonens avsikt. Exploateringssyfte innebär ett krav på att gärningspersonen har för avsikt att exploatera offret.[45] För straffansvar krävs det inte att gärningspersonens avsikt förverkligas och att exploatering faktiskt äger rum, utan det rör sig om ett så kallat överskjutande uppsåt.[46] Överskjutande uppsåt hör systematiskt till frågan om brottsbeskrivningsenlighet och handlar alltså om att ta ställning till om det gärningspersonen gjort överensstämmer med det som står i en viss regel. En konsekvens av denna konstruktion är att människohandelsbrottet fullbordas i ett tidigt skede och för straffansvar är det inte nödvändigt att exploatering sker.

Genom uttrycket ”i syfte att” klargörs att det krävs *avsiktsuppsåt* hos gärningspersonen. Avsiktsuppsåt innebär att gärningspersonen vill uppnå en viss effekt med sitt handlande och är den mest kvalificerade formen av uppsåt i svensk rätt. Det kriminaliserade området avgränsas alltså genom att det inte räcker för straffansvar att gärningspersonen insett att sexuell exploatering skulle bli effekten av dennas handlande, eller, att gärningspersonen varit medveten om risken för att offret skulle exploateras och också varit likgiltig inför denna omständighet (insikts- respektive likgiltighetsuppsåt).

Med *exploatering* menas ett otillbörligt användande av offret.[47] I rättsfallet NJA 2022 s. 23, som behandlade människoexploateringsbrottet (4 kap. 1 b § BrB) vilket innehåller ett krav på att gärningspersonen faktiskt exploaterat offret, uttalade Högsta domstolen att vad som är ett otillbörligt användande av en person ska bedömas i relation till vad som är straffbestämmelsens syfte. Både människohandels- och människoexploateringsbrottet finns i 4 kap. BrB och ska skydda från angrepp på någons frihet, frid och mänskliga värdighet. Mot bakgrund av detta uttalade Högsta domstolen att det krävs att det ska röra sig om en inte obetydlig integritetskränkning för att det ska

[43] Prop. 2009/10:152 s. 60.

[44] Jfr Högsta domstolens dom den 16 januari 2024 i mål nr B 3014–23; Asp & Ulväng, Kriminalrättens grunder, 2013, s. 78 ff.

[45] Prop. 2009/10:152 s. 60.

[46] Asp & Ulväng, Kriminalrättens grunder, 2013, s. 361 f.

[47] Prop. 2009/10:152 s. 60; prop. 2017/18:123 s. 59.

vara ett otillbörligt användande vid människoexploateringsbrottet. Hur denna prövning närmre ska gå till framgår dock inte av avgörandet.[48]

Syfte att exploatera offret för *sexuella ändamål* innebär att offret ska utsättas för vissa sexualbrott, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller liknande.[49] Det behöver inte involvera en tredje part utan rekvisitet är uppfyllt om gärningspersonen har som syfte att exploatera offret för sexuella ändamål i form av sexuella tjänster till sig själv.[50]

2.3 En komplex regel

Människohandelsbestämmelsen består av tre led och flera alternativa rekvisit. Regeln innehåller ett krav på att gärningspersonen hade en viss avsikt med sitt handlande, men avsikten behöver inte ha förverkligats. Brottet är fullbordat på ett tidigt stadium, när gärningspersonen genom otillbörlig påverkan vidtar en handelsåtgärd med exploateringssyfte. Eftersom någon handel inte måste ha kommit till stånd är brottsbeteckningen ”människohandel” till viss del missvisande. Brottsbeteckningen reflekterar inte innebörden av rekvisiten. I stället är det graden av offrets utsatthet och gärningspersonens vilja som står i centrum för brottet. De alternativa rekvisiten speglar att brottet kan begås på olika sätt och ta sig olika uttryck. Det brottsliga agerandet är sammansatt av flera moment och maktrelationen mellan parterna har stor betydelse för frågan om straffansvar.

[48] Det är heller inte klart hur Högsta domstolens uttalanden i NJA 2022 s. 23 ska tolkas i relation till människohandelsbestämmelsen eftersom Högsta domstolen i det fallet relaterade rekvisitet *exploatering* inte enbart till vilken aktivitet offret exploaterats i, utan även till de otillbörliga medlen i människoexploateringsbestämmelsen, se Sonnsjö Andersson, Straffbar exploatering i arbete? Juridisk Tidskrift 2022/23, s. 604–618.

[49] Prop. 2009/10:152 s. 12.

[50] Ur de analyserade målen se Göteborgs tingsrätts dom 2020-03-16 i mål nr B 18964–19, B 18441–19, B 572–20.

3. BROTTSUTREDNINGEN

3.1 Offer för människohandel för sexuella ändamål är ofta särskilt utsatta

Brottsoffren i målen är uteslutande kvinnor och flickor och majoriteten av gärningspersonerna är män. Många gånger har offren utnyttjats av gärningspersonen under en längre tid. I vissa fall har gärningspersonen vilselett offret med att de är i en kärleksrelation och härigenom befäst och utnyttjat sin maktposition. På detta sätt rekryterar gärningspersonen offret genom att få henne att tro att de kommer att leva som ett par och att hon kommer bli väl omhändertagen. Detta har kommit att kallas ”loverboy-syndromet”.[51] I andra fall har gärningspersonen utnyttjat att offret befunnit sig i en stark utsatthet till följd av fattigdom eller svåra levnadsförhållanden i sitt hemland.[52] I en majoritet av fallen är offret migrant.[53] Att gärningspersonen tagit offret till Sverige har då varit en del av själva brottsplanen.

Ett brottsoffer som befinner sig i ett främmande land utan skyddsnät, kännedom om det svenska samhället och kunskaper i det svenska språket kan befinna sig i en särskilt utsatt situation.[54] Om offret är migrant bör det alltså vara enklare att komma till slutsatsen att det rör sig om en *utsatt belägenhet*.[55] Brottsoffrets migrantstatus är en omständighet som åklagare och domstol behöver beakta under brottsutredningen och i domstolsprövningen.[56] I Åklagarmyndighetens rättsliga vägledning om bemötande av brottsoffer uppmärksammas dock inte denna utsatthet som ett offer för människohandel kan befinna sig i. Inte heller adresseras den för människohandelsbrottet särskilda

[51] Se Johansson, ´Love is in the Air´. Exploring recruitment into prostitution by abuse of a position of vulnerability as human trafficking, Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice, 2021, s. 22-41. Ur de analyserade målen se Hovrätten för västra Sveriges dom 2020-06-15 i mål nr B 2395–20; Svea hovrätts dom 2020-06-08 i mål nr B 4045–20; Uppsala tingsrätts dom 2020-03-25 i mål nr B 722–19 och Hovrätten för västra Sveriges dom 2021-09-06 i mål nr 4422–21.

[52] Tex. i Göteborgs tingsrätts dom 2020-03-16 i mål nr B 18964–19, B 18441–19 och Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2021-06-30 i mål nr B 1345–21.

[53] Detta är fallet i Svea hovrätts dom 2019-07-15 i mål nr B 5624–19; Göta hovrätts dom 2020-03-26 i mål nr B 2387–19; Svea hovrätts dom 2020-09-28 i mål nr B 8236–20; Stockholms tingsrätts dom 2020-07-28 i mål nr B 8295–20; Hovrätten för västra Sveriges dom 2020-06-15 i mål nr B 2395–20; Svea hovrätts dom 2020-06-08 i mål nr B 4045–20; Svea hovrätts dom 2020-04-01 i mål nr B 1740–20; Uppsala tingsrätts dom 2020-03-25 i mål nr B 722–19; Göteborgs tingsrätts dom 2020-03-16 i mål nr B 18964–19, B 18441–19, B 572–20; Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2021-06-30 i mål nr B 1345–21 och Hovrätten för västra Sveriges dom 2021-09-06 i mål nr 4422–21.

[54] Jfr Polismyndigheten, Människohandel för sexuella och andra ändamål, Lägesrapport 23, s. 25 och s. 43 ff.

[55] Jfr Högsta domstolens tillämpning av rekvisitet ”svår situation” i människoexploateringsbestämmelsen (4 kap. 1 b § BrB) i NJA 2022 s. 23.

[56] Jfr Borg Jansson, Människohandel för sexuella ändamål: ideala offer och de andra, Juridisk Tidskrift 2013/14 s. 545–560.

omständigheten att offret kan ha tagits till Sverige som en del av själva brottsplanen.[57] Att det saknas vägledning för åklagare som särskilt adresserar dessa omständigheter kan tänkas försvåra för åklagaren när denna ska föra bevisning om maktrelationen mellan parterna och offrets utsatthet. Vidare ska nämnas att Polismyndigheten inte inkluderat människohandelsoffer i sin definition av *särskilt utsatta brottsoffer*, oavsett om dessa offer är migranter eller inte.[58]

3.2 Handläggningen av människohandelsärenden

Vid handläggningen av brottet människohandel finns ingen specifik rättslig vägledning eller handbok som den enskilda åklagaren kan vända sig till för stöd.[59] Även om det finns generella vägledningar som är allmängiltiga för alla brottstyper kan avsaknaden av stödmaterial i relation till just brottet människohandel tänkas bidra till svårigheter för den enskilde åklagaren.

Enligt Åklagarmyndighetens arbetsordning ska människohandelsärenden handläggas av åklagare vid Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet.[60] Trots detta finns tre fall där målen handlagts vid allmän åklagarkammare. Det är svårt att säga om detta har påverkat målen. Det kan dock konstateras att utgången i sista instans i dessa fall blev att åtalet för människohandel ogillats. I ett fall ogillades åtalet till följd av att hovrätten inte ansåg att den tilltalade *transporterat* målsäganden eftersom det rörde sig om en kort körsträcka och den tilltalade satt i baksätet under bilfärden.[61] I de två andra fallen ogillades åtalen eftersom hovrätten inte ansåg att åklagaren hade visat att den tilltalade använt ett otillbörligt medel.[62]

Polismyndighetens arbete mot människohandel drivs huvudsakligen på regional nivå och ingår organisatoriskt i den sektion som arbetar mot internationell organiserad brottslighet.[63] Det är inte alla polisregioner som har renodlade människohandelsgrupper

[57] Jfr Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum, Bemötande av brottsoffer, Rättslig vägledning 2022:10, 2022. Människohandelsoffer nämns dock i vägledningen i sammanhanget att deras personuppgifter kan behöva skyddas, se s. 20 f.

[58] Jfr Polismyndigheten, Brott mot särskilt utsatta brottsoffer, Tillsynsrapport 2023:1, 2023, s. 13. Det har dock lämnats åtgärdsförslag från Polismyndigheten på området. Exempelvis föreslås att ett nationellt operativt team mot bland annat människohandel för sexuella ändamål ska etablerats där specialutbildade poliser ska ingå, se vidare Polismyndigheten, ”Varför tog ni just oss? Alla håller ju på med det!”, Slutrapport från Projekt Människohandel, 2023, s. 111.

[59] Jfr Åklagarmyndigheten, Rättsavdelningen, Åklagarmyndighetens regelförteckning, 2023.

[60] Åklagarmyndigheten, Rättsavdelningen, Arbetsordning för Åklagarmyndigheten, 2023, Bilaga 2, s. 41.

[61] Svea hovrätts dom 2019-10-16 i mål nr B 8989–19. Tolkningen som hovrätten gjorde av rekvisitet *transportera* framstår som något märklig, se vidare avsnitt 4.1.3.

[62] Göta hovrätts dom 2023-09-29 i mål nr B 2751–23 och Uppsala tingsrätts dom 2020-03-25 i mål nr B 722–19. I det senare fallet dömde domstolen i stället som koppleri.

[63] Polismyndigheten, Människohandel för sexuella och andra ändamål, Lägesrapport 23, 2022, s. 17. För en redogörelse av Polismyndighetens arbete mot människohandel se SOU 2016:70: s. 98 ff; prop. 2017/18:123 s. 16 f.

som kan ägna sig enbart åt människohandelsärenden, utan Polismyndighetens arbete med människohandelsärenden skiljer sig åt mellan olika delar av landet.[64]

3.3 Människohandelsoffer har rätt att kräva inkomsten från prostitutionen

Under brottsutredningen och inför domstolsprövningen behöver människohandelsoffer få information om sin möjlighet att göra anspråk på den inkomst från prostitutionen som gärningspersonen kan ha tagit som ett led i den brottsliga verksamheten. Det är endast i ett av målen som det finns anspråk av nämnda slag.[65]

I målet begärde målsäganden att hon skulle få de pengar som gärningspersonerna tagit och som härstammade från hennes prostitution. Varken tingsrätt eller hovrätt biföll hennes anspråk. I hovrätten fanns dock en skiljaktig mening som gav uttryck för att målsäganden borde ha rätt till pengarna.[66] Detta motiverades med att det var klarlagt att gärningspersonerna tagit inkomsterna från prostitutionen utan att ha rätt till det (utan rättsgrund).[67] Resonemanget byggde på ett avgörande från Norges Høyesterett som i rättsfallet HR-2016-2491-A behandlade en liknande situation.

Att ett offer för människohandel har rätt att framställa krav på att få inkomsten från den sexuella exploateringen följer numera av praxis från Europadomstolen. I Krachunova v. Bulgarien, som avgjordes i november 2023, konstaterade domstolen att staten har en skyldighet att möjliggöra för människohandelsoffer att kräva ersättning för den inkomst som gärningspersonen tagit.[68] Detta behöver offer få information om och myndigheterna behöver framgent arbeta fram mekanismer som kan möjliggöra sådana anspråk.[69]

---

[64] Polismyndigheten, Delredovisning av regeringsuppdrag. Förstärkt förmåga att bekämpa människohandel (Ju2016/07818/PO), särskilt Bilaga 1 s. 2 ff. och Bilaga 2 s. 2.

65 Svea hovrätts dom 2019-07-15 i mål nr B 5624–19.

66 Svea hovrätts dom 2019-07-15 i mål nr B 5624–19, s. 14 f.

67 Målsäganden hade i första hand framställt ett skadeståndsanspråk avseende sakskada och i andra hand menat att hon skulle ha bättre rätt till de kontanter som var tagna i beslag. De skiljaktiga menade att det låg närmast till hands att den rättsliga grunden för återkravet av pengarna baseras på restitutionsrättsliga principer och inte skadestånd på grund av brott.

[68] Europadomstolens dom i Krachunova v. Bulgarien, 28 november 2023, ansökan nr 18269/18. Domstolen konstaterade att Bulgarien hade kränkt art. 4 EKMR, som gäller förbud mot slaveri och tvångsarbete, eftersom myndigheterna misslyckats med att balansera offrets rätt att göra ett sådant anspråk mot andra samhälleliga intressen. Detta var första gången Europadomstolen kom fram till att ett människohandelsoffer har en rätt att kräva ersättning för sakskada från gärningspersonen.

[69] Europadomstolens dom i Krachunova v. Bulgarien, 28 november 2023, ansökan nr 18269/18 hade inte kommit när de mål som nu analyserats avgjordes.

4. DOMSTOLSPRÖVNINGEN

4.1 Utmaningar i rättstillämpningen

4.1.1. Människohandel är en utdragen och sammansatt gärning

Utmärkande för domstolsprövningen vid åtal för människohandel för sexuella ändamål är att det ofta rör sig om en mycket omfattande utredning. Det är också vanligt att brottsligheten utspelat sig i olika länder och att det är ett utsträckt händelseförlopp som ska behandlas. Målen är alltså stora och komplicerade.

Det är vanligt att åklagaren möter bevissvårigheter. Bevissvårigheterna rör främst det första ledet i människohandelsbestämmelsen (*otillbörligt medel*) i vilket det stadgas att gärningspersonen ska utöva en otillbörlig påverkan på offret genom att lura eller utnyttja offret. Det förekommer även bevissvårigheter i relation till det sista ledet i regeln (*exploateringssyfte*), som innebär ett krav på att gärningspersonen haft en avsikt att exploatera offret för sexuella ändamål. I relation till nu nämnda omständigheter så är många gånger den enda direkta bevisningen som finns målsägandens berättelse. Även om målsäganden bedöms som trovärdig så kan det krävas att det finns bevisning som ger stöd åt målsägandens berättelse. Exempel på stödbevisning som förekommer i materialet är sms-konversationer, annonseringar om sexförsäljning, ekonomiska transaktioner och spaningsuppgifter från polis. Denna bevisning stödjer dock främst påståendet om att det har förekommit en prostitutionsverksamhet eller annars att sexuell exploatering ägt rum. Mer sällan finns det bevisning som stödjer påståendet om att målsäganden varit i en utsatt situation eller som kan visa hur maktrelationen mellan parterna sett ut.

Analysen visar att det råder oklarheter kring hur rekvisiten i människohandelsbestämmelsen ska tolkas.[70] Det förekommer också att domstolen tillämpar bestämmelsen på ett sätt som inte är förenligt med lagtexten.[71]

Brottslighetens utsträckta händelseförlopp innebär svårigheter för åklagaren när denna ska beskriva den brottsliga gärningen för domstolen. Gärningsbeskrivningen sätter ramen för själva processen och avgränsar därmed vad domstolen har möjlighet att döma

[70] Se Svea hovrätts dom 2019-10-16 i mål nr B 8989–19 och Stockholms tingsrätts dom 2020-07-28 i mål nr B 8295–20 i fråga om tolkningen av handelsåtgärderna. I fråga om tolkningen av rekvisitet *utsatt belägenhet* se Uppsala tingsrätts dom 2020-03-25 i mål nr B 722–19 (tingsrättens dom överklagades men målet avskrevs då parterna återkallade sina överklaganden, se Svea hovrätts beslut 2021-04-07 i mål nr B 4243-20) samt Göteborgs tingsrätts dom 2020-03-16 i mål nr B 18964–19, B 18441–19, B 572–20 (även i detta fall överklagades tingsrättens dom men målet avskrevs vid hovrätten eftersom den tilltalade återkallade sin överklagan och nöjdförklarade sig, se Hovrätten för västra Sveriges beslut 2020-04-21 i mål nr B 2455–20).

[71] Se tingsrättens domskäl i Hovrätten för västra Sveriges dom 2021-09-06 i mål nr 4422–21. Tingsrätten ansåg att det inte var visat att målsäganden befunnit sig i en *utsatt belägenhet* eftersom hon inte varit i *nödläge*. Att befinna sig i nödläge är ett rekvisit som är kopplat till den verksamhet som ett offer kan exploateras i, nämligen *annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte*. Det otillbörliga medlet att *utnyttja någons utsatta belägenhet* innefattar alltså inte rekvisitet nödläge. Tingsrättens dom överklagades och hovrätten biföll yrkandet om människohandel.

över.[72] Det är vanligt att det är samma gärningsbeskrivning som ligger till grund för både ett påstående om människohandel och ett påstående om koppleri i andra hand. Detta kan vara kontraproduktivt eftersom brotten tar sikte på olika omständigheter och är centrerade kring olika skeden i händelseförloppet. Ett för stort fokus på den efterföljande prostitutionsverksamheten (som är relevant vid koppleribrottet) kan innebära att för lite kraft läggs på att bevisa att en handelsåtgärd vidtagits genom en otillbörlig påverkan och med ett exploateringssyfte (vilket är den tidpunkt då människohandelsbrottet fullbordas).

De omständigheter som bidrar till att göra rättstillämpningen komplicerad utvecklas nedan i relation till människohandelsbestämmelsens konstruktion så som bestående av tre led (*otillbörligt medel – handelsåtgärd – exploateringssyfte*). Därefter beskrivs svårigheter i domstolsprövningen som har att göra med hur åklagaren beskriver den brottsliga gärningen.

4.1.2 Gärningspersonens otillbörliga påverkan på offret

Det är svårt att bevisa att gärningspersonen använt ett otillbörligt medel mot offret. En vanlig motivering från domstolen i fråga om detta är att det inte finns tillräcklig bevisning i relation till det ledet i människohandelsbestämmelsen. Det förekommer även att domstolen ställer ett mycket högt krav på den grad av utsatthet som målsäganden behöver ha befunnit sig i för att domstolen ska komma till slutsatsen att det rör sig om en utsatt belägenhet. I domstolsprövningen ställs alltså *dels* ett högt krav på den utredning som ska ligga till grund för påståendet om att målsäganden har blivit utsatt för en otillbörlig påverkan, *dels* ett högt krav på graden av utsatthet som målsäganden behöver ha befunnit sig i.

I ett avgörande gjorde åklagaren gällande att den tilltalade utnyttjat målsägandens *utsatta belägenhet* vilken bestod av att målsäganden befunnit sig i ett ekonomiskt beroendeförhållande gentemot den tilltalade.[73] Bevisning fördes i målet om målsägandes ekonomiska förhållanden och åklagaren kunde visa att målsäganden varje månad överfört pengar till den tilltalade. Det var dock inte klarlagt hur mycket pengar målsäganden själv kunde disponera över. Mot bakgrund av detta konstaterade domstolen att det inte var tillräckligt utrett att målsäganden befunnit sig i en *utsatt belägenhet*. Så som domstolen motiverat sitt avgörande hade alltså en mer fullständig utredning behövts i fråga om målsägandens ekonomiska förhållanden.[74]

I ett annat fall konstaterade domstolen att målsägandena inte var trovärdiga eftersom de inte lämnat en sammanhängande berättelse.[75] Detta innebar att deras uppgifter krävde starkt stöd från den övriga utredningen. Åklagaren förde bevisning om det så kallade ”loverboy-syndromet” och påstod att en av de tilltalade *vilselett* en av målsäganden att de var i en kärleksrelation och härigenom rekryterat målsäganden. Domstolen ansåg att det genom ett polisvittne som berättat om ”loverboy-syndromet” framgått att det i och

[72] 30 kap. 3 § rättegångsbalken.

[73] Göta hovrätts dom 2023-09-29 i mål nr B 2751–23.

[74] Det var inte en åklagare från Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet som drev målet utan en åklagare från en allmän kammare.

[75] Uppsala tingsrätts dom 2020-03-25 i mål nr B 722–19 (tingsrättens dom överklagades men målet avskrevs då parterna återkallade sina överklaganden, se Svea hovrätts beslut 2021-04-07 i mål nr B 4243–20).

för sig kan gå till så. Dock menade domstolen att det inte fanns någon utredning i målet som visade att det gått till så i det enskilda fallet. Domstolen menade alltså att det inte räcker med att generellt beskriva ”loverboy-syndromet” utan det krävs en utredning som på ett detaljerat sätt kan visa att omständigheterna i det enskilda fallet motsvarar vad som framkommit om ”loverboy-syndromet”.[76]

Det är vanligt att det varit en del av gärningspersonens brottsplan att transportera målsäganden till Sverige för att exploatera henne här. Särskilda svårigheter kan uppstå när åklagaren ska bevisa att offret befunnit sig i en *utsatt belägenhet* i ett annat land.

I ett avgörande hade åklagaren visat att målsäganden som ensamstående mamma levt under svåra ekonomiska förhållanden i sitt hemland Bulgarien.[77] Utredningen visade dock att målsäganden haft viss ekonomisk stöttning av sina föräldrar och även vissa inkomster från säsongsarbete och barnbidrag. Utan vidare motivering ansåg domstolen att målsägandens situation sammantaget inte innebar att hon befunnit sig i en *utsatt belägenhet* i Bulgarien.[78] I ett annat, likartat, fall hade åklagaren preciserat att målsäganden var en fattig kvinna utan utbildning som var i Sverige utan att kunna svenska eller engelska, att hon var beroende av den tilltalade och att hon inte hade några egna pengar.[79] Inte heller i detta fall ansåg domstolen att omständigheterna var av sådan karaktär att det rörde sig om en *utsatt belägenhet*, vare sig i hennes hemland Rumänien eller i Sverige. Domstolen motiverade inte varför den utsatthet som målsäganden levde under inte var tillräcklig för att konstituera en utsatt belägenhet.[80] Det kan noteras att det i båda fallen saknades bevisning som kunde belysa målsägandens situation i hemlandet, vilket tidigare studier har pekat på som eftersträvansvärt.[81]

Oklarheterna i rättstillämpningen i fråga om rekvisitet *utsatt belägenhet* rör främst vilken grad av utsatthet som krävs. Detta innebär problem i relation till legalitetsprincipens krav på förutsägbarhet i rättstillämpningen. Till sammanhanget hör att det inte finns någon praxis från Högsta domstolen på området och i övrigt relativt lite vägledning från praxis.[82]

---

[76] Jfr Uppsala tingsrätts dom 2020-03-25 i mål nr B 722–19, s. 32 f.

[77] Göteborgs tingsrätts dom 2020-03-16 i mål nr B 18964–19, B 18441–19, B 572–20 (tingsrättens dom överklagades men målet avskrevs vid hovrätten eftersom den tilltalade återkallade sin överklagan och nöjdförklarade sig, se Hovrätten för västra Sveriges beslut 2020-04-21 i mål nr B 2455–20).

[78] Göteborgs tingsrätts dom 2020-03-16 i mål nr B 18964–19, B 18441–19, B 572–20, s. 24.

[79] Uppsala tingsrätts dom 2020-03-25 i mål nr B 722–19.

[80] Uppsala tingsrätts dom 2020-03-25 i mål nr B 722–19, s. 49.

[81] Se Cardell & Ahlstrand, Människohandel – delredovisning av ett projekt. Domar 2009–2012. Internationella åklagarkammaren i Göteborg, Åklagarmyndigheten, ÅM-A 2013/1731, 2013, s. 27.

[82] Det finns dock ett avgörande om brottet människoexploatering (4 kap. 1 b § BrB) där Högsta domstolen behandlade vad som kan utgör en *svår situation*, se NJA 2022 s. 23. Det är oklart vilken betydelse Högsta domstolens uttalanden i NJA 2022 s. 23 har för frågan om vad som utgör en *utsatt belägenhet* vid människohandelsbrottet eftersom brottsoffrets utsatthet inte behöver vara lika allvarlig vid människoexploateringsbrottet som vid människohandelsbrottet, jfr Sonnsjö Andersson, Straffbar exploatering i arbete? Juridisk Tidskrift 2022/23, s. 604–618.

4.1.3 Handelsåtgärder

Även när det gäller handelsåtgärderna råder vissa oklarheter kring hur dessa ska tolkas.

I ett fall hade åklagaren påstått att två tilltalade exploaterat en flicka under 18 år för sexuella ändamål, i tiggeri, för att stjäla och för att panta burkar.[83] Eftersom målsäganden var ett barn behövde åklagaren inte visa att de tilltalade otillbörligt påverkat målsäganden.[84] De tilltalade och målsäganden hade rest tillsammans från Rumänien till Sverige med buss och sedan bott utomhus i Sverige. I fråga om de tilltalade företagit någon handelsåtgärd uttalade domstolen följande. Eftersom målsäganden uppgett att hon själv tog initiativet till att resa till Sverige hade de tilltalade inte *rekryterat* henne. Domstolen ansåg inte heller att de tilltalade *transporterat* henne eftersom det inte var de tilltalade som hade organiserat bussresan eller köpt bussbiljetten. Det rörde sig inte om ett *inhysande* eftersom alla inblandade sov utomhus och sovplatserna kunde inte betecknas som ett läger som någon hade kontroll över. Att enbart anvisa någon en sovplats utomhus ansågs inte vara att inhysa någon.[85] Slutligen hade domstolen att ta ställning till om de tilltalade *tagit emot* målsäganden när hon anlänt till Sverige. I fråga om detta uttalade domstolen att den bedömningen måste göras tillsammans med bedömningen av om de tilltalade hade ett *exploateringssyfte,* vilket inte ansågs visat.[86] Varför denna prövning ska göras tillsammans med prövningen av exploateringssyftet motiverades inte av domstolen och är inte heller någonting som följer av lagtexten. Visserligen ska gärningspersonen ha haft ett exploateringssyfte när handelsåtgärden vidtas och det finns därför ett tidsmässigt samband mellan de två rekvisiten. Rekvisiten tar dock sikte på olika saker då gärningspersonens exploateringssyfte är en fråga om vilken avsikt gärningspersonen hade med sitt handlade.

I ett annat fall, som också rörde en underårig flicka, hade målsäganden följt med tre män in i en bil och därefter blivit transporterad till ett hus där hon blev utsatt för sexuella övergrepp.[87] Tingsrätten dömde en av de tre åtalade för människohandel för sexuella ändamål då han, med kännedom om att flickan var 14 år, hade *transporterat* henne i syfte att hon skulle exploateras för sexuella ändamål. Hovrätten ogillade dock åtalet till följd av sin tolkning av rekvisitet *transportera*. Hovrätten menade att mot bakgrund av att själva transporten var en kort körsträcka och att den tilltalade befann sig i bilens bakre del kunde detta inte klassificeras som att *transportera*. Det framstår som oklart varför körsträckans längd inverkade på domstolens tolkning av rekvisitet eftersom bilfärden organiserades av den tilltalade i syfte att målsäganden skulle exploateras för sexuella ändamål, vilket även skedde när de anlände till sin destination.[88]

---

[83] Stockholms tingsrätts dom 2020-07-28 i mål nr B 8295–20.

[84] 4 kap. 1 a § andra stycket BrB.

[85] Jfr Göta hovrätts dom den 25 april 2019 i mål nr B 47–19, s. 34 (som handlade om exploatering i tiggeriverksamhet). Målet innefattas inte i undersökningsmaterialet.

[86] Stockholms tingsrätts dom 2020-07-28 i mål nr B 8295–20 s. 37 ff. Jfr även Göta hovrätts dom den 25 april 2019 i mål nr B 47–19 och Hovrätten över Skåne och Blekinges dom den 14 juni 2019 i mål nr B 1636–18.

[87] Svea hovrätts dom 2019-10-16 i mål nr B 8989–19.

[88] Jfr avsnitt 2.2.2.

4.1.4 Gärningspersonens exploateringssyfte

Det kan föreligga bevissvårigheter även i relation till att gärningspersonen haft ett exploateringssyfte. Så kan vara fallet när det i utredningen inte finns tillräckligt stöd för det målsäganden berättat om gärningspersonens avsikt. Att bevisa vilket syfte en person har med sitt handlande är svårt. Eftersom det dessutom rör sig om ett så kallat överskjutande uppsåt, med konsekvensen att avsikten inte behöver förverkligas och att brottet är fullbordat i ett tidigt skede, kan det vara svårt att frambringa bevisning om detta överhuvudtaget.[89]

I ett avgörande byggde fallet huvudsakligen på målsägandens berättelse om att hon blivit lurad och utnyttjad i Rumänien och Sverige och att avsikten varit att exploatera henne för sexuella ändamål.[90] I målet var visat att hon befunnit sig i en *utsatt belägenhet* samt att de tilltalade företagit *handelsåtgärder*. Dock ansåg domstolen att det inte var visat att de tilltalade haft ett *exploateringssyfte* eftersom det inte fanns några dokumenterade iakttagelser eller andra uppgifter i utredningen som kunde ge stöd för detta.[91] Så som man får förstå domstolens motivering uppställdes ett högt krav på utredningen i relation till de tilltalades avsikter med sitt handlande.

Kravet på gärningspersonens exploateringssyfte innebär att gärningspersonen behöver ha haft *avsiktsuppsåt*.[92] När ett åtal rör att flera personer tillsammans begått brottet människohandel kan det vara svårt för åklagaren att bevisa att samtliga gärningspersoner hade denna avsikt vid sitt handlande.

I ett fall var tre personer åtalade för människohandel varav en dömdes för brottet i sista instans, en dömdes i stället för koppleri och en frikändes från ansvar för dessa brott.[93] Anledningen till att en av de tilltalade frikändes från ansvar var att det inte var visat att hon haft kännedom om att syftet varit att målsäganden skulle exploateras för sexuella ändamål. Domstolen menade att den tilltalade visserligen hade anledning att misstänka att de båda målsägandena exploaterats för sexuella ändamål, men utredningen var inte tillräckligt robust för att dra slutsatsen att hon agerat med avsiktsuppsåt.[94] För att dömas till ansvar för människohandel som gärningsperson räcker det inte med att ha en lägre form av uppsåt (likgiltighet- eller insiktsuppsåt) i relation till en annan persons exploateringssyfte.[95]

---

[89] Jfr avsnitt 2.2.3.

[90] Göta hovrätts dom 2020-03-26 i mål nr B 2387–19.

[91] Göta hovrätts dom 2020-03-26 i mål nr B 2387–19, s. 6–7.

[92] Jfr avsnitt 2.2.3.

[93] Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2021-06-30 i mål nr B 1345–21.

[94] Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2021-06-30 i mål nr B 1345–21, s. 10 hovrättens domskäl och s. 97 tingsrättens domskäl.

[95] Se prop. 2017/18:123 s. 28 f. Jfr även Zila, Brottsbalk (1962:700), 23 kap. 4 §, avsnitt 2.5 Varje medverkande döms efter det uppsåt eller oaktsamhet som ligger honom till last, Lexino, 2023-06-01, JUNO där det framhålls att så kallat överskjutande uppsåtsrekvisit hör till brottsbeskrivningen och därmed även till det så kallade medverkansobjektet. Exempelvis Borg Jansson menar att detta bör ändras, se Borg Jansson, Människohandel för sexuella ändamål: ideala offer och de andra, Juridisk Tidskrift 2013/14 s. 545–560, på s. 547 ff. Tidigare utredningar har också förslagit att detta bör ändras, vilket inte har blivit realitet, se SOU 2016:70 s. 172 ff; prop. 2017/18:123 s. 28 f.

4.1.5 Beskrivningen av brottet sätter ramen för domstolsprövningen

Åklagaren ska i sin gärningsbeskrivning beskriva de omständigheter som utgör den brottsliga gärningen.[96] Ofta är det samma gärningsbeskrivning som ligger till grund för både yrkandet om människohandel och andrahandsyrkandet om koppleri. De två brotten tar sikte på olika omständigheter och är centrerade kring olika skeden i händelseförloppet. Att formulera gärningsbeskrivningen på så sätt att den innefattar både människohandel och koppleri kan vara kontraproduktivt eftersom de två brottet systematiskt skiljer sig åt på centrala punkter. Koppleribrottets kärna är prostitutionsverksamheten. Människohandel tar sikte på att en handelsåtgärd vidtas genom en tillbörlig påverkan och med en viss avsikt och förutsätter inte sexuell exploatering.

Det är också vanligt att beskrivningen av människohandelsbrottet innehåller alternativa påståenden av vilket eller vilka otillbörliga medel respektive handelsåtgärder som görs gällande. Exempelvis kan åklagaren påstå att en målsägande blivit *vilseledd* i ett annat land och att samma målsäganden senare befunnit sig i en *utsatt belägenhet* när denna anlänt till Sverige. Människohandelsbestämmelsens konstruktion innebär att det är *genom* det otillbörliga medlet som handelsåtgärden vidtas av gärningspersonen och att gärningspersonen vid den tidpunkten hade ett exploateringssyfte. Brottet är fullbordat när alla tre led är uppfyllda. Om gärningsbeskrivningen innehåller påståenden om flera olika otillbörliga medel vid olika tidpunkter i ett utsträckt händelseförlopp kan olika resultat bli aktuella, beroende på om domstolen finner hela, eller endast en del, av gärningspåståendet visat i det enskilda fallet. Om exempelvis det initiala vilseledandet inte är bevisat krävs det för fällande dom att en handelsåtgärd och ett exploateringssyfte kan visas även senare under händelseförloppet, när målsäganden kommit att befinna sig i en utsatt belägenhet, om det är så åklagaren formulerat sitt yrkande. Konsekvenserna av hur gärningsbeskrivningen utformas kan vara svåra att överblicka i förväg. Exempelvis kan domstolen komma att tolka gärningsbeskrivningen som att det rör som om två olika brottsperioder.

I ett avgörande tolkade hovrätten åklagarens gärningsbeskrivning på så sätt att det rörde sig om två brottsperioder till följd av att påståendet om ett *vilseledande* hänförde sig till en tidpunkt efter det att en prostitutionsverksamhet ägt rum (och ansågs vara avslutad av domstolen).[97] Därför krävdes det att åklagaren kunde visa att den tilltalade på nytt *rekryterat* målsäganden *i syfte att hon skulle exploateras för sexuella ändamål*. Målsägandens berättelse gav dock inte stöd för att det vid tidpunkten för den andra brottsperioden fanns en avsikt hos den tilltalade att exploatera målsäganden. Detta innebar att åtalet för människohandel ogillades för en viss del av händelseförloppet, medan det bifölls för en annan del av händelseförloppet.[98]

I ett annat fall preciserade åklagaren i tingsrätten att den tilltalade *rekryterat* målsäganden vid en viss tidpunkt.[99] Tingsrätten konstaterade dock att utredningen inte gav stöd för detta utan talade snarare för att en *rekrytering* skett tidigare än vad åklagaren

[96] 45 kap. 4 § p. 3 rättegångsbalken.

[97] Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2022-07-08 i mål nr 800–22, s. 24.

[98] Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2022-07-08 i mål nr 800–22, s. 25.

[99] Göta hovrätts dom 2023-09-29 i mål nr B 2751–23, s. 27 f. tingsrättens domskäl.

påstått. Därför ogillade tingsrätten åtalet om människohandel för sexuella ändamål redan på den grunden och prövade alltså inte gärningspåståendet i sin helhet.[100] När målet kom till hovrätten justerade åklagaren sitt gärningspåstående i fråga om relevant tidsperiod och gärningspåståendet kunde där prövas fullt ut.[101]

Komplexiteten vad gäller hur händelseförloppet återges i gärningsbeskrivningen ställer höga krav på åklagaren. Det innebär att strategiska överväganden behöver göras för de fall där domstolen kan komma till slutsatsen att en del av, men inte hela, gärningsbeskrivningen är visad. Åklagaren behöver tidsmässigt precisera sitt gärningspåstående utan att samtidigt begränsa domstolens prövning av hela gärningspåståendet, om domstolen gör en annan bedömning av händelseförloppet. Om alternativa påståenden använts i beskrivningen av brottet behöver åklagaren förklara hur det genom ett otillbörligt medel företogs en handlingsåtgärd med exploateringssyfte *vid olika tidpunkter* i det påstådda händelseförloppet, om det är så talan är formulerad. Detta eftersom brottet är fullbordat vid den tidpunkten när gärningspersonen vidtar handelsåtgärden (om denna vidtogs genom en otillåten påverkan på offret och med en avsikt att exploatera offret). Om exempelvis ett exploateringssyfte uppstod först efter det att en handelsåtgärd vidtagits finns det inte förutsättningar för domstolen att döma för människohandel. Att det rör sig om stora och komplexa utredningar innebär också att det är en pedagogisk utmaning för åklagaren att presentera händelseförloppet för domstolen.[102] Därför är det viktigt att åklagaren tillförsäkras tillräckligt med tid och resurser under brottsutredningen och inför domstolsprövningen.

4.2 Omständigheter som kan bidra till att beviskravet är uppfyllt

4.2.1 Betydelsen av stödbevisning

För att bevisa att brottet människohandel för sexuella ändamål har begåtts är det viktigt att åklagaren frambringar bevisning som kan stödja målsägandens berättelse. Stödbevisningen behöver fokusera på samtliga led i människohandelsbestämmelsen (*otillbörligt medel – handelsåtgärd – exploateringssyfte*) och inte enbart på prostitutionsverksamheten eller annars att sexuell exploatering har ägt rum. Detta hör ihop med att brottet är fullbordat i ett tidigt skede och den centrala punkten i händelseförloppet är när gärningspersonen vidtar *handelsåtgärden* (genom ett otillbörligt medel och med exploateringssyfte) och inte när den sexuella exploateringen äger rum. En omfattande bevisning i relation till prostitutionsverksamheten (som är relevant när brottet koppleri ska styrkas) behöver alltså inte vara relevant för att styrka människohandel. Att det visas i målet att det har förekommit prostitutionsverksamhet, exempelvis genom att åklagaren åtalar sexköpare i samma mål som

[100] Göta hovrätts dom 2023-09-29 i mål nr B 2751–23, s. 27 f. tingsrättens domskäl.

[101] Åtalet ogillades dock även av hovrätten till följd av att hovrätten inte ansåg det vara visat att den tilltalade utnyttjat målsägandens utsatta belägenhet. Det var inte en åklagare från Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet som drev målet utan en åklagare från en allmän kammare.

[102] Se tex. Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2021-06-30 i mål nr B 1345–21, s. 78 tingsrättens domskäl där domstolen uttalar att åklagarna lämnat en sekventiell redogörelse utan kronologi eller systematik. Detta menade domstolen innebar svårigheter för domstolen att förstå och knyta bevisningen till det kronologiska förloppet.

människohandelsbrottet behandlas, kan dock tjäna som ett stöd för påståendet att gärningspersonens avsikt varit att sexuellt exploatera offret.[103]

Om det finns utredning som stödjer målsägandens berättelse om gärningspersonens otillbörliga påverkan på henne kan det leda till att brottet är bevisat. Det är viktigt att denna bevisning fokuseras på överenstämmelser mellan målsägandens berättelse och andra uppgifter som framgår av utredningen inte endast på ett generellt plan utan på ett detaljerat sätt.[104]

4.2.2 Stödbevisning i relation till samtliga led i människohandelsbestämmelsen

Gemensamt för de fall där åtalet om människohandel har lett till fällande dom i sista instans är att det har funnits stödbevisning i relation till samtliga led i människohandelsbestämmelsen.

I ett avgörande illustreras detta väl.[105] I fallet hade målsäganden lämnat en i huvudsak trovärdig berättelse. Hennes berättelse fick även stöd av annan bevisning i form av annonser, kontoutdrag, bilder, chattar och vittnesmål som kunde stödja vad hon berättat om sin situation och den sexuella exploatering som förekommit. Genom sms-konversationer mellan de tilltalade kunde åklagaren visa att avsikten redan vid kontakten med målsäganden i Rumänien varit att rekrytera henne och att ta henne till Sverige för att exploateras för sexuella ändamål. Åklagaren kunde även på ett detaljerat sätt visa att även om målsäganden redan i Rumänien kunnat anat att det skulle röra sig om prostitution så hade hon i vart fall lurats beträffande villkoren för prostitutionen.

4.2.3 Särskilt fokus på bevisning i relation till offrets utsatthet

Om det finns frågetecken kring den utsatta situation som målsäganden befunnit sig i behöver åklagaren förklara denna i domstolsprövningen. Detsamma gäller i fråga om att förklara för domstolen hur det så kallade ”loverboy-syndromet” fungerar som ett sätt att vilseleda och rekrytera målsäganden, eller i övrigt att föra bevisning om hur maktrelationen mellan partnerna sett ut.[106] Detta kan exempelvis göras genom att åberopa vittnesmål.

I ett avgörande påstod åklagaren att den tilltalade lurat målsäganden att han skulle gifta sig med henne.[107] För att bevisa detta åberopades vittnesförhör med en polis som

---

[103] Se Svea hovrätts dom 2019-07-15 i mål nr B 5624–19; Svea hovrätts dom 2020-09-28 i mål nr B 8236–20; Svea hovrätts dom 2020-06-08 i mål nr B 4045–20 och Svea hovrätts dom 2020-04-01 i mål nr B 1740–20.

[104] Samma slutsats redovisas i Cardell & Ahlstrand, Människohandel – delredovisning av ett projekt. Domar 2009–2012. Internationella åklagarkammaren i Göteborg, Åklagarmyndigheten, ÅM-A 2013/1731, 2013, på s. 27.

[105] Hovrätten för västra Sveriges dom 2021-09-06 i mål nr 4422–21. Se även Svea hovrätts dom 2019-07-15 i mål nr B 5624–19; Svea hovrätts dom 2020-09-28 i mål nr B 8236–20; Hovrätten för västra Sveriges dom 2020-06-15 i mål nr B 2395–20 och Svea hovrätts dom 2020-06-08 i mål nr B 4045–20.

[106] Det ska noteras att det är möjligt att åklagaren i de analyserade målen har förklarat dessa omständigheter mycket väl men att domstolen inte tillgodogjort sig informationen i alla fall. Detta är ingenting som kan utläsas ur studiens underlag utan är någonting som skulle behöva analyseras ytterligare.

[107] Svea hovrätts dom 2020-06-08 i mål nr B 4045–20.

redogjorde för det så kallade ”loverboy-syndromet”. Det hade dock framkommit att målsäganden lurats till prostitution utomlands vid två tidigare tillfällen och det fanns därför tveksamheter kring frågan om hon verkligen blivit lurad en tredje gång. Med anledning av detta åberopade åklagaren vittnesbevisning som kunde förklara målsägandens personlighet och hennes särskilda svårigheter. Härigenom framkom att målsäganden troligen var ”lågbegåvad” samt att hennes personlighet var sådan att hon var mycket godtrogen och hade svårigheter att förstå konsekvenserna av sitt handlande.[108] Detta beaktade domstolen i sin bedömning och menade att målsäganden haft bristande förmåga att dra relevanta slutsatser av sina tidigare erfarenheter. Domstolen ansåg att det härigenom var visat att målsäganden blivit *vilseledd* av den tilltalade, trots att hon blivit vilseledd två gånger tidigare av andra personer men under liknande omständigheter. Målsägandens personlighet och särskilda svårigheter beaktades även när domstolen konstaterade att hon befunnit sig i en *utsatt belägenhet* senare under händelseförloppet.[109]

På liknande sätt hade åklagaren i ett annat fall åberopat bevisning som kunde förklara relationen mellan målsäganden och den tilltalade och kunde härigenom styrka målsägandens dåliga mående och utsatthet.[110] Genom mail- och chattkonversationer samt vittnesmål med personer som stod nära målsäganden lyckades åklagaren visa att målsäganden vid tidpunkten var ”en människa som är så gott som helt tömd på hopp, ork, livslust och framtidstro”.[111] I fallet tillmätes denna stödbevisning vikt när domstolen kom till slutsatsen att målsäganden befunnit sig i en *utsatt belägenhet*.[112]

4.3 Orsaker till att gärningspersonen döms för koppleri i stället för människohandel

Om domstolen inte kommer till slutsatsen att åtalet för människohandel för sexuella ändamål är bevisat kan det bli aktuellt att i stället döma för brottet koppleri. Koppleri finns reglerat i 6 kap. 12 § BrB och tar sikte på när en gärningsperson *främjar* eller *otillbörligt ekonomiskt utnyttjar* att en annan person har tillfälliga sexuella förbindelser mot ersättning. *Främja* kan vara att upplåta sina lokaler för prostitution, att skapa annonser om annan persons prostitution, att tvinga en person till prostitution eller att underlätta prostitutionen genom exempelvis transport.[113] Att *otillbörligt ekonomiskt utnyttja* annans tillfälliga sexuella förbindelser innebär att man tillgodogör sig delar av

[108] Svea hovrätts dom 2020-06-08 i mål nr B 4045–20, s. 9 f.

[109] Jfr även Hovrätten för västra Sveriges dom 2020-06-15 i mål nr B 2395–20.

[110] Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2022-07-08 i mål nr 800–22.

[111] Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2022-07-08 i mål nr 800–22, s. 134 tingsrättens domskäl.

[112] Utöver nu nämnda fall se även Göteborgs tingsrätts dom 2020-03-16 i mål nr B 18964–19, B 18441–19, B 572–20 nr 10 och Hovrätten för västra Sveriges dom 2020-06-15 i mål nr B 2395–20 nr 6. I både dessa fall fanns vittnesmål som kunde stödja att målsäganden blivit vilseledd respektive fått sin utsatta belägenhet utnyttjad.

[113] Prop. 2004/05:45 s. 108.

inkomsterna från prostitutionen på ett sätt som är otillbörligt, exempelvis att man får vederlag som står i uppenbart missförhållande till motprestationen.[114]

Koppleribrottet innehåller inte ett krav på att gärningspersonen påverkat offret genom ett otillbörligt medel eller vidtagit en handelsåtgärd i människohandelsbestämmelsens mening. Inte heller behöver gärningspersonen haft exploateringssyfte. Vid koppleribrottet är prostitutionsverksamheten central och prövningen fokuseras alltså kring ett senare skede i händelseförloppet än vad som är fallet vid människohandel.

Om åklagaren i ett enskilt fall har visat att det förekommit prostitutionsverksamhet som gärningspersonen organiserat, styrt eller främjat, men inte har lyckats visa att gärningspersonen otillbörligt påverkat målsäganden kan ansvar för koppleri bli aktuellt i andra hand. Det samma gäller om åklagaren lyckats visa att gärningspersonen i och för sig påverkat offret genom ett otillbörligt medel, men inte visat att gärningspersonen hade ett exploateringssyfte. Detta återspeglas i målen på så sätt att i de fall där utgången blivit att gärningspersonen dömts till koppleri i stället för människohandel har orsaken varit antingen att ingen otillbörlig påverkan kunnat visas, eller att inget exploateringssyfte hos gärningspersonen framkommit.[115]

[114] Prop. 2004/05:45 s. 108.

[115] Se Svea hovrätts dom 2020-06-08 i mål nr B 4045–20, tingsrättens dom; Uppsala tingsrätts dom 2020-03-25 i mål nr B 722–19; Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2021-06-30 i mål nr B 1345–21 och Hovrätten för västra Sveriges dom 2021-09-06 i mål nr 4422–2, tingsrättens dom. I Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2022-07-08 i mål nr 800–22, tolkade domstolen åklagarens gärningsbeskrivning på så sätt att det rörde sig om två brottsperioder och att det i fråga om den ena brottsperioden inte förelåg exploateringssyfte hos gärningspersonen, se avsnitt 4.2.5.

5. AVSLUTNING

Sverige har haft en kriminalisering av människohandel för sexuella ändamål sedan år 2002. 2018 års lagändring avsåg att förtydliga de otillbörliga medlen men som framgått kvarstår tillämpningsproblem. Under den knappa femårsperiod som undersökningsmaterialet insamlats ifrån har 14 mål identifierats. Det är alltså få fall av människohandel för sexuella ändamål som överhuvudtaget prövas i domstol. Detta innebär dels att domstolarna inte har någon vana att tolka och tillämpa bestämmelsen, dels att det finns mycket lite ledning från rättstillämpningen att tillgå. Det finns ingen prejudicerande praxis att vända sig till. Även om Högsta domstolen nyligen kommit med ett avgörande som rör människoexploateringsbrottet (4 kap. 1 b § BrB) är det oklart hur de uttalanden som görs i den domen är tillämpliga vid människohandel för sexuella ändamål.

Denna studie har synliggjort att det på olika sätt rör sig om en komplicerad rättstillämpning vid åtal för människohandel för sexuella ändamål.

För det första föreligger det ofta bevissvårigheter vid åtal för människohandel för sexuella ändamål. Bevissvårigheterna rör främst att gärningspersonen använt ett otillbörligt medel och i vissa fall att gärningspersonen haft exploateringssyfte. Ofta är målsägandens berättelse den enda direkta bevisningen i relation till dessa led i bestämmelsen. Om denna berättelse inte får starkt stöd av övrig utredning kan det innebära att åtalet ogillas. Om gärningspersonen utnyttjat eller lurat offret i ett annat land i syfte att ta henne till Sverige kan det vara särskilt svårt att bevisa hur offrets situation var i hemlandet.

För det andra har studien visat att det råder tolkningsproblem för vissa rekvisit i bestämmelsen. Detta gäller främst tolkningen av vad som utgör en handelsåtgärd och innebörden av rekvisitet utsatt belägenhet. Vad gäller det sistnämnda handlar det i huvudsak om att det är oklart vilken grad av utsatthet som krävs hos offret för att domstolen ska komma till slutsatsen att offret varit i en utsatt belägenhet.

För det tredje utmärker sig människohandelsärenden på så sätt att det ofta rör sig om ett komplext och utdraget händelseförlopp som många gånger utspelat sig i olika länder. Det är en utmaning för åklagaren att beskriva och precisera den brottsliga gärningen på ett ändamålsenligt sätt. Exempelvis är det vanligt att det är samma gärningsbeskrivning som ligger till grund både för ett påstående om människohandel och ett påstående om koppleri i andra hand. Detta kan vara kontraproduktivt eftersom brotten tar sikte på olika omständigheter och är centrerade kring olika skeden i händelseförloppet. Människohandelsbrottet fullbordas i ett tidigt skede och förutsätter inte att sexuell exploatering faktiskt äger rum.

En omständighet som kan bidra till att åklagaren lyckas bevisa sitt gärningspåstående är att det finns stödbevisning i relation till alla tre led i människohandelsbestämmelsen. I fallen förekommer olika typer av stödbevisning så som sms-konversationer, annonseringar om sexförsäljning, ekonomiska transaktioner och spaningsuppgifter från polis. Denna bevisning styrker dock oftast främst påståendet om att det har förekommit en prostitutionsverksamhet eller annars att sexuell exploatering ägt rum. Mer sällan finns det bevisning som kan stödja målsägandens berättelse om att hon varit i en utsatt

belägenhet. Om det däremot finns en utredning som kan visa hur maktrelationen mellan parterna sett ut så kan det leda till att domstolen finner att denna del är bevisad. Det är särskilt viktigt att genom utredningen förklara otydligheter i händelseförloppet, exempelvis genom att föra bevisning om det så kallade ”loverboy-syndromet” eller om särskilda personlighetsdrag hos målsäganden som kan påverka bedömningen av hennes trovärdighet.

När det gäller de organisatoriska förutsättningarna vid utredningen av människohandel för sexuella ändamål har det konstaterats att det inte är alla mål som drivs av Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet vid Åklagarmyndigheten. Vidare saknas det specifikt stödmaterial för handläggningen av människohandelsbrottet hos Åklagarmyndigheten. Det stödmaterial som finns i fråga om bemötande av brottsoffer adresserar inte de särskilda omständigheter som ett människohandelsoffer kan leva under, i synnerhet om offret är migrant. Det har betonats att det är viktigt att människohandelsoffer under brottsutredningen och inför domstolsprövningen får information om sin rätt att kräva den inkomst från prostitutionen som gärningspersonen kan ha tagit.

I fråga om reformer av nuvarande lagstiftning kan följande konstateras. Straffbudet har ändrats flera gånger tidigare men trots detta kvarstår tillämpningssvårigheter. Det är inte säkert att en ytterligare förändring skulle råda bot på de svårigheter som framkommit i denna studie. Vad som dock kan nämnas som en möjlig reform rör kravet på att gärningspersonen haft avsiktsuppsåt – ett exploateringssyfte. Tidigare utredningar har föreslagit att detta bör ändras på så sätt att det ska räcka för straffansvar om gärningspersonen insett att sexuell exploatering skulle bli effekten av dennes handlande, eller att gärningspersonen varit medveten om risken för att offret skulle exploateras och också varit likgiltig inför denna omständighet (insikts- respektive likgiltighetsuppsåt).[116] En sådan ändring skulle innebära en utvidgning av det kriminaliserade området och råder inte bot på de svårigheter i rättstillämpningen som är förknippade med de otillbörliga medlen, främst rekvisitet utnyttjande av någons utsatta belägenhet.

Kriminaliseringen av människohandel för sexuella ändamål är komplex eftersom den består av flera led och många alternativa rekvisit. Brottsbeteckningen ”människohandel” speglar inte rekvisiten i bestämmelsen på ett rättvisande sätt och kan riskera att leda tanken fel. Även om gärningspersonen drivs av ett vinstintresse berör rekvisiten i bestämmelsen främst inte om en handel kommer till stånd. Faktisk exploatering behöver inte ske för att brottet ska vara fullbordat. I stället utgörs människohandelsbrottets kärna av att gärningspersonen utnyttjar offrets utsatthet på olika sätt.

Maktrelationen mellan parterna, offrets utsatthet och gärningspersonens avsikt är de centrala faktorerna i brottet. Detta är omständigheter som det är svårt att föra bevisning om. Samtidigt uppställs det höga krav i rättstillämpningen, både på den utredning som ska presenteras i relation till dessa omständigheter och på graden av utsatthet som offret behöver ha befunnit sig i. Det är också i relation till dessa omständigheter som det råder oklarheter kring i rättstillämpningen. Detta är problematiskt i relation till legalitetsprincipens krav på en rättssäker och förutsägbar rättstillämpning. För att råda bot på de tolknings- och tillämpningsproblem som förekommer i rättstillämpningen vore

[116] Tidigare utredningar har föreslagit att rekvisitet ”i syfte att” ska ersättas med formuleringen ”med uppsåt att”, se SOU 2016:70 s. 172 ff. Förslaget blev inte en realitet, se prop. 2017/18:123 s. 28 f.

det därför önskvärt att Riksåklagaren driver människohandelsmål till Högsta domstolen så att vägledande domar kan meddelas.

Arbetet mot människohandel för sexuella ändamål bör framöver fokusera på att värna och vidareutveckla den expertkompetens som redan idag finns hos myndigheterna. Det är viktigt att de brottsbekämpande myndigheterna tillförsäkras tillräckliga resurser för att kunna utreda och driva stora och komplexa ärenden. Fokus bör ligga på ett kompetenshöjande arbete i rättskedjans samtliga led parallellt med framtagande av stödmaterial och rättsliga vägledningar som beaktar människohandelsbrottets särskilda omständigheter, så som den omständigheten att brottsoffret många gånger är migrant utan kännedom om det svenska samhället och därför kan vara i en särskilt utsatt position.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur

Andersson, Ulrika, *Vara till salu. Utsatthet vid människohandel – individer, strukturer och diskurser*, Tidskrift för genusvetenskap nr 4, 2009, s. 29–45.

—, *Trafficking in Human Beings: Vulnerability, Criminal Law and Human Rights*, i Kouvo, Sari & Pearson, Zoe (red.), *Feminist Perspectives on Contemporary International Law*. *Between Resistance and Compliance?,* Hart Publishing 2011.

Andersson, Ulrika & Wegerstad, Linnea, *Straffsystemets janusansikte: Rättvisa I #metoo-relaterade domar om våldtäkt och förtal*, i Ganetz, Hansson & Sveningsson (red.), *Maktordningar och motstånd*, Nordic Academic Press 2022.

Asp, Petter & Ulväng, Magnus, *Kriminalrättens grunder*, Iustus Förlag 2013.

Axberger, Hans-Gunnar, *Rättspyramiden*, SvJT 100 år (festskrift), 2016, s. 291–302.

Borg Jansson, Dominika, *Människohandel för sexuella ändamål: ideala offer och de andra*, Juridisk Tidskrift 2013/14 s. 545–560.

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik & Heuman, Lars, *Rättegång. Fjärde häftet*, Nordstedts Juridik 2009.

Johansson, Märta, *´Love is in the Air´. Exploring recruitment into prostitution by abuse of a position of vulnerability as human trafficking*, Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice, Volume 9, Issue 2, 2021, s. 22-41.

Landström, Lena, *Åklagaren som grindvakt : en rättsvetenskaplig studie av åklagarens befogenheter vid utredning av brott,* Iustus 2011.

Lernestedt, Claes, *What Does the Trafficker Do Wrong and Towards What or Whom*?, i Haverkamp, Rita, Herlin-Karnell, Ester, & Lernestedt, Claes (red.), *What is Wrong with Human Trafficking?: Critical Perspectives on the Law*, Hart Publishing 2018.

Lindell, Bengt, *Sakfrågor och rättsfrågor : en studie av gränser, skillnader och förhållanden mellan faktum och rätt*, Iustus 1987.

McGlynn, Clare & Westmarland, Nicole, *Kaleidoscopic Justice: Sexual Violence and Victim-Survivors´ Perceptions of Justice*, Social & Legal Studies, Vol. 28(2), 2019, s. 179–201.

Sonnsjö Andersson, Anna, *Straffbar exploatering i arbete? Arbetet i restaurangen NJA 2022 s. 23*, Juridisk Tidskrift 2022/23, s. 604–618.

Träskman, Per Ole, *Brottsoffrets roll i brottmålsrättegången*, Nordisk Tidskrift for Kriminalvidenskap, 2009, s. 262–276.

Zila, Josef, *Brottsbalk (1962:700), 23 kap. 4 §, avsnitt 2.5 Varje medverkande döms efter det uppsåt eller oaktsamhet som ligger honom till last*, Lexino, 2023-06-01, JUNO.

Offentligt tryck

Dir. 2014:128 *Ett starkt straffrättsligt skydd vid människohandel och köp av sexuell handling av barn.*

SOU 2016:70 *Ett starkt straffrättsligt skydd mot människohandel och annat utnyttjande av utsatta personer.*

Prop. 2001/02:124 *Straffansvar för människohandel.*

Prop. 2004/05:45 *En ny sexualbrottslagstiftning.*

Prop. 2009:10/152 *Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel.*

Prop. 2017/18:123 *Det straffrättsliga skyddet mot människohandel och människoexploatering.*

Myndighetsrapporter

Cardell, Hanna & Ahlstrand, Thomas, *Människohandel – delredovisning av ett projekt. Domar 2009–2012.* Internationella åklagarkammaren i Göteborg, Åklagarmyndigheten, ÅM-A 2013/1731, 2013.

Johansson, Märta, *Människohandel och människoexploatering på den svenska arbetsmarknaden. En uppföljning.* The Council of the Baltic Sea States (CBSS), 2024.

Polismyndigheten, *Brott mot särskilt utsatta brottsoffer*, Tillsynsrapport 2023:1, 2023.

Polismyndigheten, *Delredovisning av regeringsuppdrag. Förstärkt förmåga att bekämpa människohandel* (Ju2016/07818/PO).

Polismyndigheten, *Människohandel för sexuella och andra ändamål*, Lägesrapport 23, 2022.

Polismyndigheten, *”Varför tog ni just oss? Alla håller ju på med det!”*, Slutrapport från Projekt Människohandel, 2023.

Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum, *Bemötande av brottsoffer*, Rättslig vägledning 2022:10, 2022.

Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Göteborg, *Människohandel. Granskning av handläggning av människohandelsärenden under 2012–2013*. Tillsynsrapport 2015:2, 2015.

Rättsfall

Europadomstolens dom i Krachunova v. Bulgarien, 28 november 2023, ansökan nr 18269/18

Högsta domstolens dom den 16 januari 2024 i mål nr B 3014–23

NJA 1980 s. 725

NJA 2009 s. 447

NJA 2015 s. 702

NJA 2017 s. 316

NJA 2019 s. 347

NJA 2022 s. 23

NJA 2023 s. 20

Norges Høyesterett dom HR-2016-2491-A
Göta hovrätts dom den 25 april 2019 i mål nr B 47–19
Göta hovrätts dom 2020-03-26 i mål nr B 2387–19*
Göta hovrätts dom 2023-09-29 i mål nr B 2751–23*
Hovrätten för västra Sveriges dom 2020-06-15 i mål nr B 2395–20*
Hovrätten för västra Sveriges dom 2021-09-06 i mål nr 4422–21*
Hovrätten för västra Sveriges beslut 2020-04-21 i mål nr B 2455–20
Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2021-06-30 i mål nr B 1345–21*
Hovrätten över Skåne och Blekinges dom 2022-07-08 i mål nr 800–22*
Svea hovrätts dom 2019-07-15 i mål nr B 5624–19*
Svea hovrätts dom 2019-10-16 i mål nr B 8989–19*
Svea hovrätts dom 2020-04-01 i mål nr B 1740–20*
Svea hovrätts dom 2020-06-08 i mål nr B 4045–20*
Svea hovrätts dom 2020-09-28 i mål nr B 8236–20*
Svea hovrätts beslut 2021-04-07 i mål nr B 4243–20
Stockholms tingsrätts dom 2020-07-28 i mål nr B 8295–20*
Uppsala tingsrätts dom 2020-03-25 i mål nr B 722–19*
Göteborgs tingsrätts dom 2020-03-16 i mål nr B 18964–19, B 18441–19, B 572–20*

Övriga referenser

GRETA(2023)14, *Evaluation report Sweden, Third evaluation round*, 19 oktober 2023.
Regeringen, *En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Utdrag (kapitel 5, sid 109–155) ur Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid*. Skr. 2016/17:10.
Regeringen, Regeringens politik, Jämställdhet, Mål för jämställdhet, https://www.regeringen.se/regeringens-politik/jamstalldhet/mal-for-jamstalldhet/ [Hämtad 2023-12-30].
Åklagarmyndigheten, Rättsavdelningen, *Arbetsordning för Åklagarmyndigheten*, 2023.
Åklagarmyndigheten, Rättsavdelningen, *Åklagarmyndighetens regelförteckning*, 2023.

* Målet ligger till grund för analysen.

Jämställdhetsmyndigheten | Box 73, 424 22 Angered | Besöksadress: Angereds torg 9
031-392 90 00 | info@jamstalldhetsmyndigheten.se | www.jämställdhetsmyndigheten.se